

ОХРИМЕНКО В. І.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

**ФУНКЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОДАЛЬНОГО
ІНКОРПОРОВАНОГО МАРКЕРА НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ *NATURALMENTE*
(на матеріалі італійської мови)**

У статті розглянуто функціональні характеристики модального інкорпорованого маркера нейтралізації *naturalmente* в італійській мові, що виражає об'єктивно-відносне модальне значення функціонально-семантичного поля категоричної достовірності.

Ключові слова: модальність, модальне значення, інкорпорований модальний маркер, об'єктивна відносність.

В статье рассмотрены функциональные характеристики модального инкорпорированного маркера нейтрализации *naturalmente* в итальянском языке, который выражает объективно-относительное модальное значение функционально-семантического поля категорической достоверности.

Ключевые слова: модальность, модальное значение, инкорпорированный модальный маркер, объективная относительность.

The article focuses on functional characteristics of incorporated modal marker of neutralization *naturalmente* in Italian that expresses modal meaning of objective-relative modality being part of functional-semantic field of categorical trustworthiness.

Key words: modality, modal meaning, incorporated modal marker, objective relativeness.

Актуальність дослідження зумовлюється необхідністю комплексного дослідження категорії модальності у сучасній лінгвістиці, що має поліпарадигмальний характер.

Метою статті є визначення функціональних характеристик висловлень з модальним інкорпорованим маркером нейтралізації *naturalmente*, що реалізує об'єктивно-відносне модальне значення ФСП категоричної достовірності.

Об'єкт дослідження становлять трансфрастичні зв'язки висловлень з інкорпорованим модальним маркером нейтралізації *naturalmente*.

Предметом дослідження є висловлення з модальним інкорпорованим маркером нейтралізації *naturalmente*.

Наукова новизна дослідження полягає у першій спробі дослідження трансфрастичних зв'язків висловлення з певною модальною формою в аспекті визначення модальності через модус (у межах авторської концепції).

Постановка загальної проблеми та її зв'язок з науковими завданнями. Першу спробу застосування прототипового підходу до

дослідження модальних мовних засобів було здійснено у концепції функціонально-семантичного поля О. В. Бондарко, згідно якої у результаті проєкції понятійних категорій на мовні модальні засоби розглядались з ядроно-периферійної точки зору [1]. Важливим для лінгвістики є один з принципів семіологічної граматики Ю. С. Степанова про те, що модальність не є не об'єктивною, ні суб'єктивною, а об'єктивно-відносною та суб'єктивно-відносною [2].

У нашій концепції ми визначаємо категорію модальності як чотирирівневу структуру: модальне функціонально-семантичне поле (ФСП) – модальне значення – модальна форма – варіант модальної форми. ФСП категоричної достовірності структурується сукупністю модальних значень, організованих за континуумним принципом: об'єктивно-відносне, суб'єктивно-відносне, суб'єктивно-референційне, суб'єктивно-оцінне, кванторне. Модальні форми, що виражають дані модальні значення – італійські модальні прислівники, які функціонують у якості парентетичних модусів, ми поділяємо на модальні інкорпоровані маркери та модальні оператори – конектори текстових блоків, основними диференційними критеріями яких виступають: тенденція до вбудовування у структуру висловлення *vs* тенденція до вбудовування у структуру НФС / групу НФС; формування (модифікація) модального значення висловлення *vs* формування (модифікація) модального значення текстового блоку / групи текстових блоків; узгодження з загальним модусом НФС в аспекті суб'єктивності / об'єктивності *vs* зміна загального модусу на стику НФС / абзаців. Італійський модальний прислівник *naturalmente* ми відносимо до інкорпорованих модальних маркерів. У даній статті ми досліджуватимемо функціональні характеристики *naturalmente* для з'ясування варіантів модального значення шляхом зіставлення параметрів кореферентної дійсності ситуації та параметрів текстового кореляту.

Італійський прислівник *naturalmente* походить від прикметника *naturale*, основними значеннями якого є: 1) “природний”, “натуральний”; 2) “живий”, “невимушений” [3:676]. Отже, *naturalmente* реалізує 1-й член бінарної опозиції “природність *vs* штучність” й імплікує природність, невтручання суб'єкта. Як засвідчив аналіз, вплив семантики модальної форми на характеристики мікротексту його функціонування є досить суттєвим. Розглянемо детальніше.

1. Модальний інкорпорований маркер нейтралізації *naturalmente* у складі моделі сенсорно-рефлексивного синтезу. Параметри

корелюваності дійсності ситуації, вербалізовані у мікротексті даної моделі, визначаються у такий спосіб: ситуативність *hic et nunc*; синхронізація режимів перцепції і рефлексії; темпоральна / локативна гомогенність; втрата значимості моносуб'єктності / полісуб'єктності; узагальненість емпіричного сприйняття. Розглянемо приклад.

Un giorno, in camera sua, mentre lui, distratto, fumava a qualche passo da me, io, frugando in mezzo a certi libri nell'armadio, mi trovai fra le mani una fotografia che non m'era mai capitato di vedere prima: raffigurante un gruppo di fanciulle circa della stessa età, fra le quali una, in particolare, era contrassegnata da una crocetta a inchiostro. Costei, su cui naturalmente il mio sguardo si fermò con maggiore interesse, mi apparve, nel breve minuto che potei guardarla, una ragazzina abbastanza comune, vestita con una camicetta e una gonna e recante un nastro nei capelli [4:48].

У мікротексті домінує перцептивний модус. Несумісність перцепції з подієвістю визначає відсутність вживання дієслів семантики динаміки: здійснюється фіксація випадкової, незапланованої дії. Перебираючи книжки у шафі, хлопчик випадково знайшов (*frugando; mi trovai*) серед книжок фотографію, яку він до цього не бачив: на груповому знімку, де були зображені дівчата приблизно одного віку, одна з них була відмічена хрестиком, поставленим чорнилами. Природно, що погляд хлопця зупинився на відміченому зображенні (*naturalmente il mio sguardo si fermò con maggiore interesse*). Модальний інкорпорований маркер нейтралізації *naturalmente* вказує на єдино можливу сенсорну реакцію на стимул: актуалізацію уваги на відміченому об'єкті, що здійснюється за принципом гештальтного сприйняття. При цьому має місце нейтралізація опозиції “моносуб'єктність vs полісуб'єктність”, а в опозиції “індивідуальність vs узагальненість” відбувається зміщення у бік узагальненості: суб'єкт виступає як частина природи, і сенсорне реагування є універсальним, властивим будь-якому суб'єкту.

Отже, **параметри текстового кореляту** даної моделі є: смислова єдність мікротексту; домінування перцептивного модусу в мікротексті; *перцептивні текстові сегменти* на позначення сенсорного сприйняття фрагменту дійсності (ЛЮ перцептивної семантики: *guardare / fermare lo sguardo su, ascoltare, vedere*); *рефлексивні текстові сегменти* на позначення ідентифікації фрагменту дійсності, що сприймається сенсорно (дієслова семантики буттєвості, просторової локалізації: *essere, stare, rappresentare, raffigurare*); дієслова на позначення випадкової,

незапланованої дії; вживання темпоральних / локативних маркерів; *naturalmente* як маркер єдино можливої сенсорної реакції на стимул (нейтралізація опозиції “моносуб’єктність vs полісуб’єктність”).

2. Модальний інкорпорований маркер нейтралізації *naturalmente* у складі моделі сенсорно-емотивно-рефлексивного синтезу. Параметрами даної кореферентної ситуації є: ситуативність *hic et nunc*; синхронізація режимів перцепції, рефлексії і емоційного реагування; темпоральна / локативна гомогенність; втрата значимості полісуб’єктності / моносуб’єктності; узагальненість емоційного реагування. Проілюструємо прикладом.

Ma tuttavia, per quanto cercassi di soffocarle, sentivo ormai le risate prorompermi dal petto; e allora, non trovando in quel momento nessun altro rimedio per nascondere la mia allegria, lì per lì mi abbattei giù in terra sui ginocchi, col volto fra le braccia, e finì di piangere e di singhiozzare (...).

E siccome la stessa commedia che recitavo, naturalmente, aumentava la mia ilarità, i miei finti singhiozzi diventarono più disperati, laceranti [4:167].

У даній ситуації хлопець пригадує, як вдало він пожартував зі своєї мачухи, і йому стало смішно; проте, якби він засміявся, це б означало, що між ними знову встановились дружні довірливі стосунки, тому він вдає зі сміху плач. Емотивний сегмент мікротексту містить ознаки аналітичності: йдеться про констатацію спроб контролю емоцій (*per quanto cercassi di soffocarle*) та втрату підконтрольності (*sentivo ormai le risate prorompermi dal petto; non trovando ... nessun altro rimedio per nascondere la mia allegria*). Дії мовця є спонтанними, що наближаються до жестів (*mi abbattei giù in terra sui ginocchi*) і узгоджуються зі втратою підконтрольності емоцій. Модальний маркер *naturalmente* вжито на позначення природності психоемоційної реакції мовця: від вправної імітації плачу йому стає ще веселіше (*siccome la stessa commedia che recitavo, naturalmente, aumentava la mia ilarità*), і удавані ридання ставали ще більш відчайдушними. *Naturalmente* вказує на узгодження емоційної реакції мовця з природою емоційного реагування у таких обставинах; емоційна реакція є єдино можливою.

Таким чином, параметрами текстового кореляту даної моделі є: смислова єдність мікротексту; контамінація емотивного та рефлексивного модусів у мікротексті; емотивні текстові сегменти на позначення: – емоційної реакції суб’єкта (*sentire le risate / i singhiozzi prorompere, scoppiare in singhiozzi*), – спонтанних емоційно залежних дій, жестів (*col*

volto fra le braccia, alzarsi in piedi, inginocchiarsi); рефлексивні текстові сегменти на позначення невідконтрольності / спроб контролю емоційного реагування (*cercare di soffocare / nascondere*); **naturalmente** як маркер єдино можливої спонтанної невідконтрольної емоційної реакції на стимул (нейтралізація опозиції “моносуб’єктність vs полісуб’єктність”).

3. Модальний інкорпорований маркер нейтралізації *naturalmente* у складі моделі прототипової рефлексії. Параметрами кореферентної ситуації є: вихід за межі ситуації *hic et nunc*; тенденція до виключення перцептивності / емоційності; експланаторність; усталеність епістемічного стану; опора на вивідні знання. Розглянемо приклад.

Una specie di capriccio irresistibile mi spinse a suggerirle di raccogliersi i capelli in due trecce, e poi di appuntarsi in due crocchie separate, un poco al di sopra degli orecchi (era la pettinatura che aveva mia madre nella fotografia, ma questo, lei, naturalmente, non lo sapeva, né io glielo dissi) [4:176].

Короткий зміст текстового фрагменту: Артур, в якого померла мати при пологах і яку бачив її лише на фотографії, радить своїй мачусі носити таку зачіску, як у його матері. Мачуха, природно, не могла знати, що його мати носила таку зачіску, бо вона не бачила фотографії, і Артур їй про це нічого не розповідав. Текстовий блок, у якому домінує рефлексивний модус, характеризується аналітичністю: емотивні текстові сегменти включаються у мотиваційну частину (*Una specie di capriccio irresistibile mi spinse a...*). Модальний маркер *naturalmente* вказує на привативний епістемічний стан у залежності від відсутності джерела інформації (*questo, lei, naturalmente, non lo sapeva*); при цьому йдеться не про ступінь достовірності знань, а про “знання vs незнання” як крайні точки на шкалі відліку.

Слід зазначити, що якщо модальний маркер підсилення *davvero* у рефлексивному контексті прототипово реалізує 2-й член бінарної опозиції “істинне знання vs хибне знання”, вказуючи на помилкові уявлення мовця, то *naturalmente* фіксує привативність / непривативність епістемічного стану як єдино можливу, що призводить до втрати значимості моносуб’єктності / полісуб’єктності.

Отже, параметрами текстового кореляту даної моделі є: смислова єдність мікротексту; домінування рефлексивного модусу в мікротексті; аналітичність рефлексивного текстового блоку: включення перцептивного / емотивного текстових сегментів у мотиваційний блок; рефлексивні текстові сегменти на позначення: – епістемічного стану суб’єкта “знання

/ незнання” як крайніх точок на шкалі відліку (*saperlo / non saperlo, ignorare che*), – наявності / відсутності джерела інформації (*non dirglielo / nascondere*); *naturalmente* як маркер наявності / відсутності знань суб’єкта у залежності від наявності / відсутності джерела інформації.

4. Модальний інкорпорований маркер нейтралізації *naturalmente* у складі моделі рефлексивізації волітивності. Параметрами корелювальної ситуації є: конкретна ситуативність з опорою на узагальнену ситуативність; зростання питомої ваги суб’єктивності; опора на вивідні знання. Проілюструємо прикладом.

Già da un paio di giorni egli aveva incominciato a parlare di viaggi, come ho detto, ma aveva lasciato nel vago la data della partenza. Naturalmente, era inteso che anche stavolta sarebbe partito solo: la sposa lo avrebbe atteso a Procida, come era il suo dovere [4:138].

Модальний маркер *naturalmente* вводить експліцитний висновок мовця про від’їзд його батька з острова самого, без молодої дружини. Мовець доходить такого висновку, зіставляючи його звичні, повторювані від’їзди у справах, емоційний стан роздратування від монотонного, нудного сімейного життя, висловлені наміри (*Già da un paio di giorni egli aveva incominciato a parlare di viaggi*). Висловлення з модальним маркером *naturalmente* містить безособову конструкцію (*era inteso che* – *малось на увазі, що*), що виконує функцію “об’єктивації” суб’єктивного висновку. Імплікована дія оцінюється з позицій: 1) обізнаності мовця з характером суб’єкта оцінки; 2) приписування діям суб’єкта оцінки природності, звичності, повторюваності.

Отже, **параметрами текстового кореляту** є: поділ мікротексту на зони специфікації та генералізації; домінування рефлексивного модусу у мікротексті та його контамінація волітивним; *рефлексивні текстові сегменти* на позначення дій / поведінки суб’єкта, якому імплікується намір; частотність вживання узагальненого експліцитного епістемічного модусу (*si capiva che, era inteso che*); *волітивні текстові сегменти* на здійснення імплікації наміру суб’єкту (ЛО семантики подієвості, цілеспрямованого руху); *naturalmente* як маркер об’єктивації суб’єктивного висновку стосовно імплікації наміру суб’єкту (нейтралізація опозиції “об’єктивна точка зору vs суб’єктивна точка зору”).

У складі моделі зазначеного типу *naturalmente* може виступати синонімом модального оператора асоціативності *certo*, оскільки виступає показником: 1) обізнаності мовця з характером, типовими діями суб’єкта;

2) приписування діям суб'єкта узагальненості; проте *naturalmente* вносить додатковий смисловий відтінок об'єктивно-відносної природності.

5. Модальний інкорпорований маркер нейтралізації *naturalmente* у складі моделі рефлексивізації аксіологічності. Параметрами даної кореферентної ситуації є: узагальнена ситуативність; синхронізація режимів рефлексії і оцінки; оцінка суб'єктом значимого фрагменту дійсності в аспекті бажаності / небажаності; узгодження моносуб'єктності з полісуб'єктністю; зростання суб'єктивізації, що корелює зі зростанням питомої ваги рефлексивного / аксіологічного модусу і втратою питомої ваги перцептивного – прототипового; опора на вивідні знання. Розглянемо приклад.

In altra occasione, avevo scacciato come una perfida calunnia il sospetto, insinuato da qualcuno, ch'io fossi geloso. Ma stavolta, dovevo arrendermi all'evidenza. Naturalmente, piuttosto che confessarlo in faccia agli altri, sarei morto, ma con me stesso, non potevo negarlo: m'ero ammalato di gelosia, per causa di un rivale [4:230–231].

У наведеному прикладі йдеться про аналіз мовцем емоційного стану ревності, який оцінюється ним настільки негативно, що раніше один лише натяк викликав би обурення (*avevo scacciato come una perfida calunnia il sospetto ... ch'io fossi geloso*). Проте мовець вимушений зізнатися в цьому самому собі, змиритися з очевидним: має місце усвідомлення наявності небажаного емоційного стану (*dovevo arrendermi all'evidenza*). *Naturalmente* виступає показником надання суб'єктивній оцінці статусу узагальненості, зведення її до еталону.

З огляду на зазначене модальний інкорпорований маркер нейтралізації *naturalmente* виступає синонімом модального асоціативного оператора *certo*, але при цьому зберігає смисловий відтінок природності: мовець ототожнює оцінку емоційного стану з природністю емоційного реагування у певних обставинах, надаючи суб'єктивній оцінці статусу узагальненості, зводячи його до еталону.

Отже, параметрами текстового кореляту є: смислова єдність мікротексту; контамінація рефлексивного та аксіологічного модусів у мікротексті; *рефлексивні текстові сегменти* на позначення усвідомлення суб'єктом значимого положення справ об'єктивної реальності (*arrendersi all'evidenza, darsi conto, capire*); *аксіологічні текстові сегменти* на позначення оцінки суб'єктивно значимого фрагменту дійсності (оцінні ЛО); *naturalmente* як маркер надання суб'єктивній оцінці статусу

узагальненості, зведення її до еталону (нейтралізація опозиції “об’єктивна оцінка vs суб’єктивна оцінка”).

Таким чином, модальний інкорпорований маркер нейтралізації *naturalmente* реалізує модальне значення об’єктивної відносності ФСП категоричної достовірності, функціонує у складі як синтетичних, так і аналітичних моделей і має такі варіанти модального значення, вичленені у складі функціональних моделей: 1) маркер єдино можливої спонтанної невідконтрольної емоційної реакції на стимул (нейтралізація опозиції “моносуб’єктність vs полісуб’єктність”); 2) маркер єдино можливої спонтанної невідконтрольної емоційної реакції на стимул (нейтралізація опозиції “моносуб’єктність vs полісуб’єктність”); 3) маркер наявності / відсутності знань суб’єкта у залежності від наявності / відсутності джерела інформації; 4) маркер об’єктивації суб’єктивного висновку стосовно імплікації наміру суб’єкту (нейтралізація опозиції “об’єктивна точка зору vs суб’єктивна точка зору”); 5) маркер надання суб’єктивній оцінці статусу узагальненості, зведення її до еталону (нейтралізація опозиції “об’єктивна оцінка vs суб’єктивна оцінка”). Прототиповим контекстом функціонування модальних висловлень з *naturalmente* є перцептивний: у такому разі мікротекст характеризується смисловою єдністю і опозиція “моносуб’єктність vs полісуб’єктність” зазнає повної нейтралізації. Максимальним відхиленням від прототипу є волітивний та аксіологічний контекст: при здійсненні імплікації дій суб’єкту, що підлягає оцінці, зростає роль суб’єктивних чинників, проте *naturalmente* вносить смислові відтінки об’єктивно-відносної природності. Мікротекст у цьому випадку характеризується послабленням смислової єдності і поділом на зони генералізації та специфікації, домінуванням ЛО семантики подієвості, зменшенням питомої ваги (зникненням) ЛО перцептивності / емотивності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарко А. В. Теория функциональной грамматики: Темпоральность. Модальность : [коллективная монография : в 6 т.] / отв. ред. Александр Владимирович Бондарко ; [сост. : Беляева Е. И., Корди Н. Н., Цейтлин С. Н. и др.]. – Л. : Наука, 1990. 2. Степанов Ю. С. Имена. Предикаты. Предложения : [монография] / Юрий Сергеевич Степанов. – [2-е изд.]. – М. : Наука, 1981. – 360 с.

ДОВІДНИКИ

3. Зорько Г. Ф. Новый большой итальянско-русский словарь / Г. Ф. Зорько. – [2-е изд.]. – М. : Рус. яз. – Медиа, 2005. – 1230 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

4. Morante E. L'isola di Arturo / E. Morante. – Torino : Einaudi, 1957. – 379 p.